

ISSN 0370-0291, UDC 63

CROATIA

**AGRICULTURAE
CONSPECTUS
SCIENTIFICUS**

**POLJOPRIVREDNA
ZNANSTVENA
SMOTRA**

VOLUMEN 63 BROJ 1-2 1998

<http://www.agr.hr/smotra/>

Political Tolerance of Students of Agronomy and from the Faculty of Philosophy

M. BOBANAC

SUMMARY

After a decades of totalitarian system Croatia has decided for and struggled for a democracy. Democracy means plurality (and thus the right to a deference- individual, social and political) and tolerance, especially political. Youth have always showed sensibility to a social changes. Students pioneered in expressions of their agreement or disagreement with those changes, as well as their tolerance toward the others. The researching results did not confirm our expectations. On the contrary, students showed to have high level of political tolerance, while the difference in the tolerance between students of agronomy and philosophy showed only in two questions.

KEY WORDS

political tolerance, democracy, plurality

Faculty of Agriculture, University of Zagreb
Department of Agricultural Economics and Rural Sociology
Svetošimunska cesta 25, 10000 Zagreb, Croatia
Received: April 28, 1998

Politička tolerancija studenata Agronomskog i Filozofskog fakulteta

M. BOBANAC

SAŽETAK

Nakon više desetljeća totalitarnog sustava Hrvatska se opredijelila i izborila za demokraciju. Demokracija podrazumijeva pluralizam (a on pravo na razliku individualnu, socijalnu i političku) i toleranciju, posebice političku toleranciju. Mladež je uvijek pokazivala senzibilnost na promjene u društvu. Studenti su prednjačili u iskazivanju svojih slaganja ili neslaganja prema promjenama kao i svojom tolerancijom prema drugima. Oni su pokazali da imaju visoku političku toleranciju, a razlika u toleranciji između studenata agronomije i filozofije pokazala se samo u dva pitanja.

KLJUČNE RIJEČI

politička tolerancija, demokracija, pluralizam.

Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zavod za ekonomiku poljoprivrede
Svetošimunska cesta 25, 10000 Zagreb, Hrvatska
Primljeno: 28. travnja 1998.

UVOD

Provedbom višestranačkih izbora u Hrvatskoj dolazi do uspostave nove vlasti. Nova demokratska vlast mijenja politički gospodarski, školski, i druge državne sustave. Demokratsku vlast karakterizira mogućnost različitog političkog djelovanja građana. Međutim mogućnost ostaje samo mogućnost, ako građani nisu spremni prihvatiti različito političko organiziranje i djelovanje. Pluralistička demokracija podrazumijeva političku toleranciju. Sam pojam tolerancije dolazi od latinske riječi *tolerare* što podrazumijeva podnositi, trpjeti, odnosno podnošljivost prema tuđim mišljenjima i uvjerenjima (Klaić, 1980.; i 1357.). Politička tolerancija podrazumijeva trpljenje i podnošenje onih razlika s kojima se inače ne slažemo. U tom trpljenju i podnošenju ne znači da smo pasivni i da se mirimo s nečim, nego to je aktivan svjestan odnos samosavladvavanja i trpljenja u interesu priznavanja i prihvaćanja razlika drugoga. "Bit političke tolerancije međutim nije toliko u trpljenju i podnošenju, koliko u neograničavanju političkih sloboda, političkog pluralizma". (Vujević, 1996.129)

Mi se možemo ne slagati s nekom političkom opcijom, ali ne znači da je trebamo, a priori odbaciti. Ona treba egzistirati u onolikoj mjeri koliko je prihvaćaju drugi. Ako je naše neslaganje većeg intenziteta, treba poduzeti sve da argumentirano, razložno i ustrajno ukazujemo na ono čime smo nezadovoljni i u čemu se ne slažemo (ne samo trpjeti), ali da ni u jednom slučaju ne onemogućavamo da drugačija opcija egzistira. Ona može biti korektivni faktor, model za usporedbu, ona potiče na konkurenciju i u svakom slučaju tjera na utрку za novim idejama. Ona je osnov demokracije. Tolerirati može samo onaj tko ima sposobnost samosavladvavanja i samokontrole (vladanje sobom). Vladanje sobom je preduvjet tolerancije i demokracije. Tolerancija nije genetski predodređena, ona se stječe odgajanjem i obrazovanjem. Ona je obilježje osobne, ali isto tako i društvene kulture. Istraživanja koja su provedena krajem sedamdesetih godina pokazala su da su obrazovani s višim razinama značajno tolerantiji od onih s nižim obrazovanjem (Nunn, Crockett i Williams 1978.). Međutim, obrazovanje nije samo dovoljno da bi netko bio tolerantan. Višim obrazovanjem možemo samo povećati toleranciju, ali obrazovanje nije dovoljan uvjet da bi netko bio tolerantan. Uz obrazovanje značajna je socijalna i klasna komponenta (Sullivan, 1989.).

U tehničkim znanostima tolerancija je vrlo precizno definirana "...To je dopušteno odstupanje od nazivne mjere (gornje i donje) ona određuje granične mjere (najveću i najmanju) među kojima mora biti stvarna mjera predmeta pri tome temperatura kod mjerenja je 20 °C. (Kraut; 1965: 380). Iz ove formulacije

proizlazi, da je gornja i donja granica unaprijed određena i sve što je iznad ili ispod te granice treba odbaciti (škart). Promatrajući toleranciju s društvenog aspekta i ovdje postoji granica preko koje se više ne može prijeći, ali ta granica nije precizno definirana, koje je to granično područje koje se više ne može tolerirati. Zbog toga je tolerancija osobno, ali isto tako i društveno pitanje. Ono što može jedna osoba tolerirati druga ne može, a to se isto odnosi na dijelove društva ili pojedina društva. Prema tome tolerancija je stvar prosudbe i osjećaj "mjere" između raznih ekstrema u pozitivnom ili negativnom smjeru, gdje krajnji intenziteti tolerancije nisu poželjni..."jer ograničavaju mogućnost javljanja novih opcija" (Vujević, 1996.:131). Svako ograničavanje pojave novih opcija, ugrožavanje je demokracije.

Da bismo došli do podataka o političkoj toleranciji zagrebačkih sveučilištaraca provedeno je anketno istraživanje na Agronomskom i Filozofskom fakultetu, o spremnosti ili nespremnosti studenata da podrže ili ne podrže mogućnost političkog djelovanja pripadnika drugih političkih uvjerenja.

Problem

1. Kakva je politička tolerancija zagrebačkih sveučilištaraca ?
2. Koliko su studenti spremni prihvatiti djelovanje stranke i političara s kojima se ne slažu ?
3. Kakav je odnos studenata prema:
 - Zakonu o oprost
 - smrtnoj kazni
 - slobodi odlučivanja žena o pobačaju
 - promjenama u jeziku
 - njegovanju čakavskog i kajkavskog dijalekta

Hipoteze

1. Zagrebački sveučilištarci nemaju dovoljno razvijenu političku toleranciju, jer se kroz obrazovanje u bivšem sustavu zagovaralo jednostranačje. Zbog toga nisu spremni prihvatiti političke stranke niti stranačke lidere s kojima se ne slažu. Ovakav odnos studenata prema političkim strankama i njihovim liderima otežava uvođenje pluralističke demokracije.
2. Nema razlike među studentima u prihvaćanju stranaka i njihovih lidera s kojima se ne slažu.
3. Očekujemo da će studenti Filozofskog fakulteta biti tolerantiji od studenata Agronomskog fakulteta.

MATERIJAL I METODE

Da bismo došli do podataka o političkoj toleranciji studenata odlučili smo provesti anketno istraživanje. Jedinicu osnovnog skupa sačinjavali su zagrebački sveučilištarci s Agronomskog i Filozofskog fakulteta. Na izbor studenata ovih fakulteta odlučili smo se kako bismo bolje uočili razliku u toleranciji (ukoliko postoji) između studenata biotehnoških znanosti i humanističkih znanosti. Pretpostavlja se da bi studenti Filozofskog fakulteta bili tolerantniji od studenata Agronomije. Upitnikom su obuhvaćene skupine pitanja koja su se odnosila na političku toleranciju. U postupku statističke obrade koristili smo se postotnim računom i t- testovima.

REZULTATI I INTERPRETACIJA

Da bismo dobili uvid u političku toleranciju postavili smo im veći broj pitanja. Pored tih postavljeno je više pitanja o nizu drugih obilježja studenata. U obradi je posebna pozornost posvećena toleranciji uopće, kao i toleranciji prema političkim strankama i političarima. U nedemokratskom društveno političkom sustavu, kroz sustav odgoja i obrazovanja, a i sve druge institucije zagovarao se jednopartijski sustav. Jednopartijski sustav isključuje toleranciju prema drugim političkim opcijama. I pored toga studenti su pokazali drugačije opredijeljenje.

Strukturu studentske populacije Agronomskog i Filozofskog fakulteta prikazali smo u tablici 1.

Političke prilike u Hrvatskoj kao i sugestije važnih svjetskih političkih čimbenika utjecale su da Hrvatska vlast donese Zakon o oprost. Kada je Zakon donešen o njemu su se javila podijeljena mišljenja. Smatrali smo da ta mišljenja mogu poslužiti kao pokazatelj tolerancije. Oni koji prihvaćaju taj zakon trebali bi biti tolerantniji od onih koji ga ne prihvaćaju. Pored toga koristili smo više indikatora. Slaganje se ocjenjivalo na ljestvici od 5 stupnjeva. Centralna vrijednost je 3, a dobiveni $M=2.49$, $sd=1.116$. Studenti su se izjasnili protiv Zakona o oprost. Oni su

iskazali neslaganje prema onima koji su učinili višestruko zlo Hrvatskoj državi i narodu, kao i neslaganje prema vanjskim političkim čimbenicima.

Iako su Hrvati katoličke vjere koja propagira oprost, a time i toleranciju među ljudima, još su i suviše svježe rane nanesene Hrvatskoj i njenim žiteljima da bi Zakon bio svesrdno prihvaćen. Nema razlike u mišljenju studenata Agronomskog i Filozofskog fakulteta obzirom na Zakon o oprost ($t=-.96$, $p=.337$).

Iz nedemokratskog sustava nije lako izići. Generacije ljudi prilagodile su se življenju u takvom sustavu. Ideologija jedne partije ostavila je duboke tragove

u svijesti i ponašanju ljudi. Ideologija sputava misao i ideju pa je pluralistička demokracija u koju je Hrvatska zakoračila iskušenje i izazov za građane, posebno sveučilištarce. Studentima smo ponudili jedanaest tvrdnji koje predstavljaju različite intenzitete tolerancije. Centralna vrijednost je 6, a dobivena je aritmetička sredina 6,44. Većina studenata prihvaća demokratska načela. I pored upornosti vlasti studenti su pokazali prosječan stupanj tolerancije. Nastavni predmeti sa ideologijskim sadržajima nisu toliko djelovali na studente da bi prihvatili jednostranačje i netoleranciju. Nema razlike u mišljenju studenata Agronomije i Filozofskog fakulteta.

Demokratsku državu obilježava među ostalim ukidanje smrtno kazne. Hrvatska je nakon uvođenja demokracije ukinula smrtnu kaznu. Ukidanje smrtno kazne pokazatelj je tolerancije. U oružanom sukobu prema Hrvatima Srbi su počinili strašne zločine. I pored toga Hrvatska ne uvodi smrtnu kaznu za zločinca. Studenti su protiv smrtno kazne. Ipak studenti Agronomije nešto su konzervativniji obzir na ovo pitanje. Studenti Agronomije više su sa sela, a većina je zločina učinjena upravo na selima, stoga je njihova reakcija na donošenje ovog Zakona više opod utjecajem emocija.

Hrvati su religiozni i velika većina katoličke vjere. Snažno su pod utjecajem Vatikana koji je izrazito protiv slobode pobačaja. I pored toga studenti su se izjasnili da žene odlučuju o pravu na pobačaj. Nema razlike u mišljenjima studenata o odlučivanju o rađanju ili pobačaju.

Stranke s kojima se studenti najmanje slažu zakonski su dopuštene. Zakonom zabraniti rad nekoj od stranaka izraz je netolerancije. I pored ozbiljnih prigovora na aktivnosti ekstremnih stranaka koje ugrožavaju opstojnost hrvatske države, studenti su se izjasnili protiv zabrane rada takvoj stranci.

Nema razlike u mišljenjima studenata o zakonskoj zabrani registrirane političke stranke

Nakon odabira stranke s kojim se najmanje slažu studenti su iznijeli svoje slaganje ili neslaganje da zabrane stranci djelovanja na javnim skupovima, u tisku, na radiju i televiziji. Većina studenata protivila se zakonskoj zabrani nastupa te stranke. U mišljenjima se ne razlikuju studenti Agronomije od studenata Filozofskog fakulteta. Pored snažnog djelovanja propagande i upornog pokušaja indokrinacije bivšeg političkog sustava, studenti su pokazali da su politički tolerantniji nego što je bilo za očekivati.

Studenti se općenito ne slažu sa zabranom djelovanja stranke preko novina, ali smo utvrdili statistički značajnu razliku u mišljenjima studenata Agronomije

Tablica 1. Socijalna struktura anketiranih studenata
Table 1. Social structure of polled students

	FILOZOFI Students of art (N=71)		AGRONOMI Students of agronomy (N=128)	
	n	%	n	%
Spol-Sex:				
muški-masculine	8	11,3	67	52,3
ženski-feminine	60	84,5	56	43,8
Mjesto-Inhabited place:				
selo village	7	9,9	21	16,4
grad town	64	90,1	103	80,5
Regija-Region:				
dalmatinska dalmatian	13	18,3	16	12,5
istarsko-primorsko-goranska	4	5,6	4	3,1
ličko-banijsko-kordunska	8	11,3	10	7,8
zagorsko-prigorska	36	50,7	57	44,5
slavonsko-baranjska	7	9,9	36	28,1
Materijalni položaj obitelji:				
znatno bolji od prosjeka Considerably better than average	1	1,4	0	0
nešto bolji od prosjeka Slightly better than average	19	26,8	24	18,8
prosječan – average	39	54,9	91	71,1
nešto ispod prosjeka Slightly below average	9	12,7	9	7,0
znatno lošiji od prosjeka Considerably below average	2	2,8	3	2,3

i Filozofskog fakulteta ($t=1,92$, $p=0,57$). Studenti Filozofskog fakulteta u ovom pitanju tolerantniji su od studenata Agronomije. Pisanom materijalu studenti Agronomije pridaju veće značenje, jer je on trajniji, može se pohraniti na duže vrijeme i dostupan je svakom pismenom građaninu. Osim toga više studenata Agronomije je sa sela. Seoska populacija tradicionalno je konzervativnija pa drži novine tradicionalno sigurnijim izvorom informiranja. Studenti Agronomije skloniji su zabrani djelovanje stranci u javnom tisku.

Zabraniti ili ne djelovanje stranke s kojom se najmanje slažu u elektronskim medijima (radio, televizija)? Studenti se generalno ne slažu sa zabranom djelovanja nepopularnoj stranci preko elektronskih medija, ali se neznatno statistički razlikuju u nijansama studenti Agronomije od studenata Filozofije. Studenti Filozofije tolerantniji su od studenata Agronomije (na radiju $t=1,78$, $p=0,77$), a na televiziji ($t=1,70$, $p=0,91$). U našem je uzorku muška populacija je na Agronomskom fakultetu zastupljenija (52,3%) nego na Filozofskom (11,3 %). Muškarci su u pravilu tolerantniji od žena (Vujčić 1995; 142). U našem slučaju kod agronoma je više muškaraca, pa je bilo za očekivati da će biti tolerantniji nego studenti Filozofskog fakulteta. Istraživanja su pokazala suprotno

što možemo djelomice objasniti ruralnim porijeklom studenata Agronomije.

Studenti su iznijeli svoje slaganje ili neslaganje sa zabranom nastupa u javnim medijima najmanje dragog političara. Većina studenata ne slažu se sa zabranom djelovanja neomiljenom političaru u svim javnim medijima. Po tom pitanju nema statistički značajne razlike u mišljenjima studenata Agronomije i Filozofskog fakulteta. I ovi podaci idu u prilog odbacivanju hipoteze koja govori o deficitarnosti političke tolerancije zagrebačkih sveučilištaraca.

Studenti Agronomije i Filozofskog fakulteta su za promjene u jeziku. Postoji značajna razlika između studenata Agronomije i Filozofskog fakulteta u prihvaćanju jezičnih promjena ($t=2,41$, $p=0,17$). Agronomi su više za jezične promjene i tolerantniji su prema jezičnim inovacijama. Oni su se izjasnili za promjene u jeziku prvenstveno da se hrvatski jezik očisti od nametnutih tuđica. Studenti Filozofskog fakulteta suzdržaniji su prema nestručnim i neprovjerenim inovacijama u jeziku. Odnos prema dijalektima također je jedan od pokazatelja tolerancije. Studenti su se izjasnili za njegovanje čakavskog i kajkavskog dijalekta kao obilježja hrvatske jezične baštine. U tom nastojanju nema razlike u mišljenjima između studenata Agronomije i Filozofskog fakulteta.

Tablica 2. Testiranje značajnosti i razlika
Table 2. Differentiation significance test

Br. pit. Nr. of quest.	Sadržaj pitanja Contents of question	FILOZOFI Students of art		AGRONOMI Students of agronomy		Značajnost razlika Differentiationsign.c.	
		Aritmet. sredina Aritmetic mean	Standard. devijacija Standard deviation	Aritmet. sredina Aritmetic mean	Standard. devijacija Standard deviation	t-vrijedn. t-value	p
17	Mišljenja o zakonu o oprostima sudionicima u pobuni Opinion about Remission law for rebels	2,4	1,05	2,6	1,18	-,96	,337
22	Stupanj tolerancije Level of tolerance	6,6	1,71	6,3	1,85	1,12	,266
23	Stav prema smrtnoj kazni Attitude toward condemnation to death	2,4	0,75	2,2	0,82	1,69	,093*
24	Stav prema pobačaju Attitude toward abortion	1,7	1,11	1,9	1,03	-1,42	,158
26	Slaganje sa zakonskom zabranom stranke s kojom se ne slaže Concurrence with inhibition of the non-concurred party	3,0	1,37	2,8	1,52	1,24	,217
27a	Slaganje sa zabranama nastupa te stranke na javnim skupovima Concurrence with suppression of this party's appearance on public meetings	2,9	1,4	2,6	1,61	1,24	,218
27b	Slaganje sa zabranama istupa te stranke u novinama Concurrence with suppression of this party's appearance in newspapers	3,1	1,37	2,6	1,7	1,92	,057**
27c	Slaganje sa zabranama nastupa te stranke na radiju Concurrence with suppression of this party's appearance on radio	3,1	1,32	2,7	1,62	1,78	,077*
27d	Slaganje sa zabranama nastupa te stranke na televiziji Concurrence with suppression of this party's appearance on TV	3,0	1,39	2,6	1,70	1,70	0,91
29a	Slaganje sa zakonskom zabranom najmanje dragog političara na javnim skupovima Concurrence with suppression of the least favorite politician on public meetings	2,5	1,66	2,5	1,74	-,03	,973
29b	Slaganje sa zakonskom zabranom najmanje dragog političara u novinama Concurrence with suppression of the least favorite politician in newspapers	2,5	1,66	2,6	1,78	-,41	,682
29c	Slaganje sa zakonskom zabranom najmanje dragog političara na radiju Concurrence with suppression of the least favorite politician on radio	2,5	1,67	2,6	1,78	-,40	,687
29d	Slaganje sa zakonskom zabranom najmanje dragog političara na televiziji Concurrence with suppression of the least favorite politician on TV	2,5	1,71	2,6	1,78	-,47	,637
34	Stav prema promjenama u jeziku Attitude toward language changes	3,3	1,17	2,9	1,15	2,41	,017**
35	Stav prema dijalektima Attitude toward dialects	1,8	0,91	2,0	1,11	-1,20	,233

*p<.10; **p<.0,5

ZAKLJUČCI

1. I pored djelovanja jednopartijskog sustava u ovim političkim prostorima na različite načine i kroz različite institucije, pa tako škole i fakultete, zagrebački sveučilištarci pokazali su relativno visok stupanj političke tolerancije.
2. Do generalnog zaključka došli smo temeljem više pokazatelja. Studenti nisu za zakonsku zabranu političke stranke s kojom se najmanje slažu. Isto tako studenti se ne slažu sa zabranom takvoj stranci na javnim skupovima i svim javnim medijima. Studenti Filozofskog fakulteta tolerantiji su po pitanju djelovanja stranke u novinama.
3. Studenti oba fakulteta podjednako toleriraju djelovanje neomiljenog političara na javnim skupovima i u svim medijima.
4. Uz opće pokazatelje tolerancije koristili smo i druge pokazatelje tolerancije. Temeljem dobivenih podataka utvrdili smo da su studenti
 - protiv Zakona o oprost
 - protiv smrtne kazne
 - protiv zabrane pobačaja
 - za promjene u jeziku (studenti Agronomije više su za jezičnu čistoću)
 - za njegovanje čakavskog i kajkavskog jezika
5. Nema razlike u bitnim obilježjima političke tolerancije između studenata Agronomskog i Filozofskog fakulteta. Samo u dva indikatora postoje značajne razlike. Studenti Filozofskog fakulteta dozvolili bi djelovanje preko novina i neomiljenoj stranci, a studenti Agronomskog fakulteta više su za

jezične promjene koje doprinose čišćenju od tuđica.

6. Rezultati našeg istraživanja upućuju nas na zaključak da je kod studenata razvijena politička tolerancija i da njihovo djelovanje neće otežavati pluralističku demokraciju.

LITERATURA

- Almond, B., Liberalna i totalitarna moralnost, Filozofska istraživanja 53-54, Zagreb, 1994.
- Barnum, D.G. and J.L.Sullivan, Attitudinal Tolerance and Political Freedom in Britain, British Journal of Political Science, 19, 1989.
- Becker, W., Liberalizam i demokracija, Politička misao, No.1, Zagreb 1955.
- Graham. G., Tolerancija u politici, Filozofska istraživanja 53-54 Zagreb 1994.
- Horton J.; Vjerska tolerancija, Filozofska istraživanja 53-54, Zagreb 1994.
- Nathanskon S. : Nacionalizam, patriotizam, tolerancije Filozofska istraživanja 53-54, Zagreb 1994.
- Klaić B. Riječnik starnih riječi, Nakladni zavod MH Zagreb 1981.
- Kraut B.; Strojarski priručnik, "Tehnička knjiga" Zagreb 1965.
- Primorac I. :O toleranciji, Filozofska istraživanja 53-54, Zagreb 1994.
- Sullivan, J.L., J. Pierson, and G.E. Marcus, Political Tolerance and American Democracy, Chicago, 1989.
- Vujević M.: Politička tolerancija u Hrvatskoj, Politička misao br.1. Zagreb 1966.
- Vujčić V., Politička tolerancija, DEMIFI, Zagreb 1995.